Pædag. 1147.

v. 1781

POPIS

SZKOŁ NORMALNYCH

WARSZAWSKICH

Z ROZNYCH NAUK NA KLASSY PODZIELONYCH

MIESIĄCA LIPCA ROKU M. DCC. LXXXI.

1781

W WARSZAWIE.

W Drukarni P. Dufour Drukarza J. K. MCI.
i Rzeczypoſpolitey

KLASSA SIODMA.

I.

Z PRAWA CYWILNEGO.

Jucundissimum est liberè in Civitate versari, ubi leges obtinent summam libertatem: nequè enim sublata libertate Leges, nequè rursus sublatis potest esse libertas. Campanus.

ROZDZAŁ I.

Z PRAWA POSPOLITEGO NARODOWEGO.

1. *O początku i nazwisku prawa naszego.*

1. Co ieſt prawo cywilne, i iak ſię dzieli?
2. Prawo Staro-Rzymſkie dla czego ſię nazywa prawem cywilnym poſpolitym; i iaki iego podział?
3. Od którego czaſu początek prawa naſzego piſanego naznaczyć ſię może, i które iego ſą nazwiſka?
4. Co ſię ma rozumieć przez *Pacta Conventa*?
5. Miaſta naſze iakiemi ſię rządzą prawami?
6. Które ſą prawa kardynalne Króleſtwa naſzego.

II. O prawach tyczących się Osoby Króla.

7. Jakim prawem pierwsi Monarchowie wstępowali na Tron?
8. Co znaczy Bez-królewie, i iakie prawa na ten koniec ustanowione?
9. Seym Konwokacyiny w iaki sposob się odprawuie?
10. Względem Seymu wybiernego czyli *Electionis* iakie prawa są uchwalone?
11. Koronacya Królow przez kogo i gdzie się powinna odprawiać?

III. O obowiązkach Króla prawem przepisanych.

12. Prawa do iakich powinności Kròla obowięzuią?
13. Król Jmć. iaką ma radę do pomocy sobie przydaną?
14. Władza i moc Rady Nieustaiącey iak daleko się rozciąga?
15. Na wiele Departamentow dzieli się?

IV. O obywatelach Królestwa i ich dostoieństwach.

16. Co się ma rozumieć przez Obywatela?
17. Jakie są prawa i przywileie Stanu Szlacheckiego?
18. Senatorow iaki iest podział, które ich są powinności, i iakie tytuły?
19. Ktòrzy są Ministrowie Stanu, i iakim porządkiem po sobie następuią?
20. Marszałkow Wielkich i Nadwornych iakie są powinności?
21. Hetmanow, które są obowiązki prawem przepisane?
22. Pieczętarzow iaka iest władza i powinność?
23. Podskarbiowie nad czym dozor maią sobie poruczony?

24. Oprocz Senatorów i Miniſtrów, które ſą ieſzcze Urzędy?

V. O Seymach i Seymikach.

25. Co ſą Seymiki, wielorakie, i komu głos na nich przynależy?
26. Jakim porządkiem Seymiki powinny ſię odprawiać?
27. Wieloraki ieſt Seym, czas i mieyſce iego, które ſą prawem określone?
28. W iaki ſpoſob obrady Seymowe zaczynać ſię powinny?
29. Po obraniu Marſzałka Seymowego co przynależy czynić Izbie Rycerſkiey?
30. Gdy ſię Izby obydwie rozłączą, iakim ſpoſobem obrady ſwe kończą?

VI. O Sądach.

31. Dla czynienia ſprawiedliwości wielorakie ſądy w kraiu naſzym ſą uſtanowione?
32. Sądy Ziemſkie z wielu Oſob ſię ſkładaią, i które ſprawy do nich należą?
33. Sądy Podkomorſkie iakie ſprawy maią ſobie wyznaczone?
34. W Sądach Grodzkich, które ſię odbywaią ſprawy?
35. Sądy Seymowe kiedy uſtanowione, i dla czego ſię tak nazywaią?
36. Jaka ieſt ordynacya prawem przepiſana dla Sądow Seymowych?
37. Co ſą Sądy Relacyine, i które do nich ſprawy należą?
38. Do Sądow Aſſeſſorſkich które Oſoby wchodzą, i iaka ich ieſt ordynacya?
39. Juryzdykcya Referendarſka w Koronie iakie ma ſobie ſprawy poruczone do ſądzenia?

40. Sądy Marszałkowskie wielorakie są, i które do nich sprawy należą?
41. Jaka iest ordynacya Sądow Kommissyi Skarbowey?
42. Kommissya Edukacyina z wielu Osob składa się, i które sprawy do iey rozsądzenia należą?
43. Trybunał Główny Koronny z których Osob składa się, i gdzie się sądzi?
44. Trybunału Głównego W. X. Litewskiego iaka iest ordynacya?
45. Co się ma rozumieć przez Sądy pograniczne?

ROZDZIAŁ II.

O PRAWACH SCIĄGAIĄCYCH SIĘ DO POSTĘPKU SĄDOWEGO.

1. Względem położenia pozwu co prawa przepisuią?
2. Proces Kontumacyalny iak się formuie?
3. Co znaczy kondemnata, i iaki iey skutek?
4. Wiele potrzeba otrzymać kondemnat do zupełnego przekonania prawem?
5. Co się ma rozumieć przez bannicyą, i iaki iey skutek?
6. Gdy strony obydwie chcą się sądownie rozpierać, które akcessorya zachowane być powinny?
7. Jakie instancye pod temi akcessoryami mieścić się maią?
8. Co są dylacye i które z prawa dozwolone?
9. Co znaczą Dekreta oczywiste i zaoczne?
10. W których sprawach i od których Sądow appellacye zakładane być mogą?
11. Względem nowo wynalezionych dokumentow co prawem przepisano?

12. Dekreta w ostatniey instancyi zapadłe, lub w pierwszey gdy są akceptowane, wzruszaiący, iakiey podpada karze?
13. Dekreta przez kogo, i iakim sposobem do exekucyi przywodzone być maią?

II.

Z HISTORYI NARODOWEY.

1. Na wiele Epok dzielić się może Historya Polska?
2. Co w sobie zawiera pierwsza Epoka, i co mamy trzymać o dzieiach w niey zawartych?
3. Wiele panowało Familii w Polszcze zacząwszy od Piasta?
4. Z Familii Piasta wielu Królow i Xiążąt liczy się na Tronie Polskim?
5. Z iakiey okoliczności i przez kogo Wiara Swięta zaszczepiona w Polszcze?
6. Kto pierwszym ogłosił się Królem, i których miał następcow po sobie?
7. Jakie znacznieysze były woyny za panowania Familii Piasta, tak postronne iako też i domowe, a osobliwie Krzyżackie, zkąd się zaięły, i kiedy ustały?
8. Władysław II. Jagiełło pod iakiemi kondycyami został Królem Polskim? iak Litwę rozporządził; i które do Korony przyłączył kraie?
9. Władysław III. z iak odmiennym szczęściem wiodł woynę z Turkami?
10. Kazimierz IV. iakie kłótnie między Duchownemi zaspokoił, przez który traktat granice Państwa rozszerzył? co za iego Panowania uchwalono?

11. Jan Albert za czyim ſtaraniem utrzymał ſię przy Koronie; z iakiey przyczyny wiodł woynę z Hoſpodarem Wołoſkim i Waſilewiczem Carem?

12. Za Panowania Alexandra kto był przyczyną kłótni między Familiami? iakie poſtanowione ſądy i Urzędy, względem Pieczętarzy iaka uſtawa ſtanęła?

13. Zygmunt I. z iakim ſzczęściem przeciw Moſkwie i Wołochom woiował; iak poſtąpił z Pruſami i Xęſtwem Mazowieckim, iakim ſpoſobem ubeſpieczył Syna na Tronie?

14. Zygmunt Auguſt które miał żony, z iakiey przyczyny prowadził woynę z Moſkwą i Szwedami; czym ſławny był Seym Lubelſki za iego panowania odprawiony; woyſko kwarciane za panowania tego Krola uſtanowione, dla czego tak nazwane?

15. Henryk Walezyuſz ktorych miał z ſobą razem Kandydatow do Tronu Polſkiego, i z iakiey przyczyny uiechał z Polſki?

16. Stefan Batory z kim o Koronę walczył, iakie miał woyny; i co uſtanowił do dziś dnia pamięci godnego?

17. Zygmunt III. za czyią pomocą obiął Rządy Krolestwa? które znacznieyſze prowadził woyny? co to był rokoſz Zebrzydowſkiego? ktorzy ſławnieyſi byli za iego panowania męſtwem i nauką;

18. Władyſław IV. w iaki ſpoſob zakończył woynę z Moſkwą, do wielu lat było zawarte przymierze ze Szwedami? bunt Kozakow przez kogo był uśmierzony?

19. Jan Kazimierż iakie zamieſzania od Kozakow w Polſzcze zaſtał, i na czym ſię one zakończyły? z iakiey przyczyny prowadził woynę z Szwedami, Moſkwą, Rakocym, Turkami? Pakta Oliwſkie i Traktat Andruſzowſki czym ſławne? dla czego Jan Kazimierż złożył Koronę?

20. Michał Korybut za czyią pomocą został Królem? Konfederacya Gołębiowska z iakiey przyczyny powstała?
21. Jan Sobieski co uczynił chwały-godnego aż do Traktatu Grzymułtowskiego, zkąd powstały domowe kłótnie pomiędzy Familiami? iakie były przymioty Jana III. i które mu wady przypisuią Dzieiopisowie?
22. August II. z któremi Kandydatami ubiegał się do Korony, z iakiego powodu toczył woynę ze Szwedami? kto mu w tey woynie pomagał? żona iego dla czego nie była koronowana?
23. August III. których miał wspòł-kandydatow do Korony? co się wczasie panowania iego przytrafiło pamięci godnego? gdzie Kròl umarł i wiele zostawił Potomstwa?

III.

Z RETORYKI.

Tanta oblectatio est in dicendi facultate, ut nihil hominum aut auribus aut mentibus jucundius percipi possit. *Cicero de Orat: Lib: 2.*

1. Co iest krasomowstwo, iaki iego był początek, powodzenie, koniec tak u Grekow, iak u Rzymian, dobry krasomowca co powinien znać i widzieć?
2. Mamyż iakie wiadomości o przednieyszych krasomowcach, i dzieiopisach, iakoteż o ich dziełach, szczegulniey: o Cyceronie, Demostenesie, obydwóch Pliniu-

ſzach, Liwiuſzu, Tacycie, Plutarchu, Kwintylianie, Saluſtyuſzu, Kurcyuſzu.

O rożnych ſpoſobach mówienia, i wynalezieniu dowodow.

3. Wieloraki ieſt ſpoſob mówienia, czyli ſtyl, gdzie każdy używany?
4. Które ſą Zrzódła wewnętrżne, a ktore zewnętrżne na dobieranie przyzwoitych dowodow?

O rodzaiu, układzie, częściach i ozdobieniu każdey mowy.

5. Na wiele rodzaiow dzielą ſię wſzyſtkie mowy, co należy zachować gdy kogo chwalemy, gdy winſzuiemy Imienin, Narodzin, zwycięſtwa, doſtąpioney godności, dziękuiąc za odebrane dobrodzieyſtwo, albolitez prosząc, cieſząc, zalecaiąc, radząc, lub odradzaiąc bądź w mowie bądź liſtem?
6. W układzie każdey mowy, ktore ſię znaydować powinny części; części tych iakie ſą właſności źrzodła i prawidła przyzwoitego w nich poſtępowania?
7. Ozdoba mowy czyli gładkie, żywe i krasne wymowienie na czym zawiſło?

Z POETYKI.

8. Co ieſt Poetyka, ktory iey koniec, iak od naydawnieyſzych czaſow była ſzacowana?
9. Powiedzą wiadomości o ſławnieyſzych Poetach Greckich i Łacińſkich, oſobliwiey, o Homerze, Hezyodzie, Wirgiliuſzu, Owidyuſzu, Horacyuſzu.

10.

10. Jaki nayzwyczayniey Poezyi podział, co znaczy *Epopœia*, *Dramma*, *Tragicum*, *i Comicum*, co *Elegia*, *Epigramma*, *Satyra*, *Pöema*, *Lyricum*, *Ecloga*?

11. Które prawidła własności, Rymotworstwa Polskiego, i którzy dotąd sławnieysi w tey sztuce Polacy?

Cwiczenia Szkolne.

Tłumaczenia. I. z listow Cycerona list do Tycyusza cieszący, do Sestyusza zachęcający, do Trebacyusza zalecający i innych kilka. II. Z le Jai List imieniem Cycerona do Tyta Anniusza w Marsylii na wygnaniu zostaiącego, i odpowiedź nań. III. Pięć Mów z Liwiusza. IV. sześć z Kurcyusza. V. Cztery z Tacyta. VI Trzy z Salustyusza. VII. Mowa cała Cycerona za Rabiryuszem.

Przełożenia na wiersz Polski. I. Kilkanaście Epigrammatow z Marcyalisza i innych różnych zabawek. II. Cała Elegia trzecia Owidyusza. III. Kilka Elegiow Sydroniusza. IV. Tłumaczyli niektòre mieysca z Wirgiliusza, i Horacyusza dla poznania stylu tyhże Autorow.

Własney roboty. I. Listy w różnych rodzaiach naśladuiące ułożenia i dowody w poprzedzaiących Listach Cycerona okazane. II. Kontrakty różnym Rzemieślnikom dawane, Supliki, Memoryały. III. Narracye z Poetow przekładane, prozą i inne. IV. Mowy w materyach politycznych o wielkie y potrzebie Polakom krolomowstwa, o rówwney potrzebie podatkow, twierdz, woyska, o ścisłym zachowaniu i sprawiedliwości prawa powściągaiącego zbytki, o szkodach z rozerwania Seymow.

Tak tych iako tłomaczonych zabawek poda się obszernieyszy regestr z przydaniem imienia Ucznia gotowego, do czytania tego wczym się pilnieyszym być pokazał.

IV.

O PISANIE HISTORYCZNO-MECHANICZNE NIEKTORYCH RZEMIOSŁ I SZTUK.

12. Jakich dawniey używano materyi do pisania, gdzie, kiedy i iakim sposobem zaczęto nayprzód robić teraznieysze papiery?
13. Co za pożytki odbieramy z Drukarniow, kto ie w Europie pierwszy wynalazł i na czym zawissa ich doskonałość?
14. Co iest sztuka Introligatorska?
15. Początki Malarstwa iakie, kto tę wyborną sztukę ożywił, wielorakie iey są rodzaie?
16. Co było powodem ludziom do Snycerstwa, i w iaki sposob dzieie się ta sztuka?

Oprócz lekcyi wyżey położonych opowie ta Klassa wespoł z następuiącą fundamenta Architektoniki Cywilney i Militarney, oraz ukaże Rysunki obydwóch tych części Architektoniki, i rożnych rzeczy modele do przerabiania sobie udzielane.

KLASSA SZOSTA.

I.

Z LOGIKI, i METAFIZYKI.

I. EX LOGICA.

1. Logica estne necessaria ad alias scientias acquirendas?
2. Quidnam per potentias, seu vires animae Philosophi designant?

3. Quænam sunt classes operationum mentis humanæ, quibus dirigendis Logica inservit?
4. Exponere simplicem rerum perceptionem?
5. Quid sunt objecta idearum, & notæ objectorum?
6. Quænam est divisio idearum?
7. Vocabula suntne signa notionum naturalia, an arbitraria?
8. Quænam vel maximè cavenda sunt in usu vocabulorum?
9. Definitionis naturam exponere, ejusq; condendæ leges adferre.
10. Quænam divisio censetur esse bona?
11. Quænam judicia vera quæ falsa, quæ certa, & quæ incerta appellari debent?
12. Quid designatur per scientiam, opinionem, fidem, dubium, & suspicionem?
13. Quænam est divisio propositionum?
14. Quodnam est principium universale ratiocinationis, seu argumentationis?
15. Quibus ex capitibus argumentatio vitiosa esse potest?
16. Præter Syllogismum simplicem & compositum, quænam sunt reliqua argumentationum genera?
17. Methodi nomine quidnam designatur?
18. Quænam servanda sunt circa lectionem librorum;
19. Concertationes literariæ suntne adhibendæ in Collegiis publicis?
20. Quænam criteria veri a Philosophis statuuntur?
21. *Propo:* Judicia è communi naturæ sensu promanantia, nequeunt esse falsa.
22. *Prop:* Constans testimonium sensuum externorum, objectis ritè applicatorum physicè certos nos reddit de existentia corporum, & quibusdam eorum affectionibus.
23. Quidnam designant apud Philosophos hæ voces: Phænomenon, observatio, experimentum, experientia?

23. Quænam servanda sunt in usu auctoritatis humanæ; dum hæc non est plena?

EX METAPHYSICA.

1. Quam partem Philosophiæ Metaphysicam appellamus?
2. Quidnam censendum sit possibile, quid verò impossibile?
3. In quonam essentia, attributa, modi & existentia entium reponi debet?
4. Exponere naturam principii, causæ, & effectus.
5. Quænam est divisió causarum?
6. Causæ efficientes quænam liberæ, quæ verò necessariæ censeri debent?
7. Quænam opinio erat Cartesii, de actionibus causarum efficientium?
8. Quænam circa mundum generatim consideranda veniunt?
9. Quid sentiendum sit de origine mundi?
10. Quænam genera fatorum in libris veterum Philosophorum reperiuntur?
11. Quinam effectus naturales, qui verò supernaturales censendi sunt?
12. *Prop:* Miracula propriè sumpta sunt possibilia.
13. Quidnam de perfectione mundi senserit Leibnitzius, quid verò alii Philosophi sentiunt?
14. *Prop:* Quantæ sit extensionis mundus, unusne an plures extent? sunt quæstiones vim ingenii humani superantes.
15. Qua ratione probatur inesse nobis animam?
16. Quid sunt organa sensuum externorum? & qua ratione inserviunt animæ ad percipienda objecta?
17. In quonam casu operationes phantasiæ a sensationibus discernere non possumus?
18. Quid sunt acumen intellectûs, profunditas & soliditas ejusdem?

19. Quidnam designat ars mnemonica, tabulæ mnemonicæ?

20. *Prop:* Voluntas nostra in actionibus suis libera est libertate indifferentiæ.

21. *Propo:* Anima humana est substantia spiritualis.

22. Qua ratione commercium animæ cum corpore Philosophi exponere solent?

23. Quid sentiendum sit probabilius de animabus brutorum?

24. Quænam argumenta existentiam Dei evincunt?

25. Nihil est in hoc universo, quod Divinâ providentiâ non administraretur.

26. Præter Religionem naturalem, daturne aliqua necessitas Religionis revelatæ?

27. Religio soli Deo debetur.

II.

Z MECHANIKI.

1. Co iest Mechanika?

2. Jakie są własności ciężarow?

3. Co iest drąg czyli *vectis* i wieloraki?

4. Do umiarkowania sił w każdym drągu co trzeba uważać?

5. Jaki zachodzi stosunek czyli *proporcyą* w drągach do utrzymania w równości wagi sił z ciężarem?

6. Co są krążki, zażyte w machinach do dźwigania ciężarow czyli *trochlea*?

7. Chcąc siłę postawić w równości wagi z ciężarem przez wielokrążek iakiego stosunku zażyć należy?

8. Z wielokrążka danego i ciężaru, iak dochodzić należy siły zdolney do dźwigania ciężaru wyznaczonego?

9. Co są kołowroty i wielorakie?

10. Do ułożenia kołowrotu służącego do dźwigania ciężarow iakiego stosunku zażyć należy?
11. Kołowrotu żórawiem nazwanego iakie iest ułożenie i skutek?
12. Co są koła zębate? i iaki zachodzi stosunek w ułożeniu koł zębatych?
13. Co iest płaszczyzna nakłoniona i do czego służy?
14. W iakim stosunku podnaszana płaszczyzna i spuszczana być powinna maiąc wzgląd na siłę lub ciężar?
15. Co iest klin? iakie iego używanie, i skutek?
16. Co są kafary służące do bicia palow?
17. Co iest szruba i wieloraka?
18. Jaki stosunek zachodzi w szrubach przez wzgląd na siłę i ciężar?
19. W używaniu sznurow do machin na co mieć baczność należy?
20. Tarcia w machinach zwyczayne, wielorako uważane być mogą?
21. Jakie są sposoby umnieyszenia tarcia w machinach, które pochodzi, tak z naciskania ciężarow, iako i z wielu innych okoliczności.

III.

Z HYDRAULIKI.

1. Co iest Hydraulika?
2. Jakie są własności wody?

Doświadczenie. Woda przeciwko przyrodzeniu z początku wyniesiona do góry, może ciężkością wrodzoną płynąć przez wyższe mieysce.

Doświad: Powietrze ściśnione może pędzić wodę do góry.
Doświad: Woda wodę z mieyſca niżſzego na wyżſze prowadzić może.
3. Jakie ſą ſpoſoby znalezienia wody w ziemi ukrytey?
4. Chcący wodę prowadzić z mieyſca na mieyſce potrzebną do obrótu machin na co mieć oko naybardziey powinien.
5. Co ſą fontanny biiące?
6. Co ſą pompy, wielorakie i iakie ich części iſtotne?
7. Jakie ſą iſtotne części ſikawki do zalewania ognia?
8. Co ſą młyny wodne? i iakie ſą ich części iſtotne?
9. Jak ſię powinna miarkować prędkość kamienia zewnętrznego w młynach?
10. Wielorakie ſą koła w młynach wodnych?
11. Co ſą młyny pływaiące; i iakie w nich ułożenie?
12. Co ſą wiatraki i wielorakie?
13. Co ſą młyny bydlęce?
14. Co ſą żarna? i co za ſpoſob ieſt zrobienia nowych i cale wygodnych żarn?
15. Co ſą tartaki, i iakie ich ułożenie być powinno?

KLASSA PIĄTA.

I.

Z FIZYKI OGULNEY i SZCZEGULNEY.

I. EX PHYSICA GENERALI.

1. Phyſica qualem nexum cum hiſtoria naturali habet?
2. Quænam ſunt regulæ generales Philoſophandi à Neutono aſſignatæ?

3. Qualium hypothesium usus in Philosophia retineri potest?
4. Quid Philosophi, designare volunt per elementa corporum?
5. *Prop*: Essentiæ corporum physicæ ignorantur?
6. Quibus argumentis probatur omnia corpora esse impenetrabilia, extensa, & prædita poris?
7. Quænam probant divisibilitatem corporum in numerum partium vix credibilem?
8. Quidnam sunt hemisphæria Magdeburgica, & unde illorum cohæsio facta extractione àéris interni repeti debet?
9. *Pprop:* Fluiditas corporum reponi debet in figura particularum minimarum sphærica, aut propè ad sphæram accedente.
10. Quænam corpora elastica censeri debent?
11. Quænam corpora dura, quæ mollia, quæ rigida, & simul fragilia dici merentur.
12. Quænam causa est solutionis corporum solidorum in quibusdam fluidis, ut argenti in aqua forti, auri in aqua regia, & post solutionem præcipitationis?
13. Qua ratione liquatio metallorum perficitur?
14. *Prop*: Omnes mutationes in mundo corporeo motu perficiuntur.
15. Quænam in motu præcipuè consideranda veniunt?
16. In motu uniformi duorum corporum unde celeritas æstimari debet? *1.* Si spatia percursa fuerint æqualia, tempora verò inæqualia. *2.* Si tempora æqualia extiterint, & spatia percursa inæqualia. *3.* Si & tempora, & spatia inæqualia fuerint.
17. Motus compositi naturam, & proprietates exponere.
18. In motu uniformiter acceleratio qua serie numerorum gradus celeritatis, & tempora exprimi debent?

19.

19. In eodem motu qua ratione ſpatia creſcunt?
20. Pro quolibet ſecundo Temporis ſeorſim ſumpto in venire, quantum corpus liberè decidens ſpatium percurrat?
21. In deſcenſu gravium dato tempore invenire ſpatium ab initio motûs percurſum.
22. In eodem deſcenſu gravium dato ſpatio percurrendo invenire tempus requiſitum.
23. *Prop:* Omnia corpora terreſtria gravitant.
24. Enarrare præcipua phænomena æſtûs marini, eorumq; cauſas adferre.

II. EX PHYSICA PARTICULARI.

1. Quænam ſunt opiniones Phyſicorum de natura luminis?
2. De propagatione luminis quidnam ſenſit Carteſius, quid verò alii Philoſophi ſentiunt?
3. Quid eſt reflexio luminis, & juxta quam legem fieri obſervatur?
4. Qua ratione peragitur refractio luminis dum illud tranſit è medio rariore in denſius, & viciſſim?
5. *Prop:* Stamina lucis tam directæ, quàm reflexæ diverſam refrangibilitatem habent.
6. Quid ſunt Phosphori, & quæ eorum proprietates?
7. Varietas colorum tam permanentium, quàm ſtabilium unde pendet?
8. Quam ob cauſam atmoſphæra terræ modò pallida, modò opaca, jam rubra, jam cærulea eſſe ſolet?
9. Irides & halones unde originem ſuam habent?
10. Quibus præcipuè partibus oculus conſtat?
11. Ad viſionem diſtinctam objectorum quænam requiruntur?
12. Quinam vocantur Myopes, Præsbitæ, Luſci, & qualibûs vitrîs opus habent?

13. Quidnam nomine ignis intelligendum eſt, & quæ ejus proprietates?
14. In quonam calor, & frigus reponi debet?
15. *Prop*: Phænomena electricitatis dependent à tenuiſſimo quodam fluido ex uno corpore in aliud tranſeunte.
16. Quænam oſtendunt, atmosphæram terreſtrem materia electrica, quandoq; excitata impleri?
17. Qua ratione effectus electricitatis intendi poſſunt?
18. Cuinam fundamento innititur uſus Conductoris, quo loca à fulminibus immunia conſervari cenſentur?
19. Exponere proprietates àëris, & deſcribere machinam, ope cujus eædem proprietates innotu erunt.
20. Ad quid inſerviunt Barometra, & Hydroſcopia?
21. Quibus præcipuè partibus conſtat organum auditûs?
22. Soni naturam, ejusq; propagationem declarare.

RESZTA PYTAN Z FIZYKI W JĘZYKU OYCZYSTYM PODANYCH.

1. Jaki ieſt podział Optyki?
2. Co nam naybardziey pomaga do dania rozſądku, z widzenia o wielkościach rzeczy, odległościach i biegu onychże?
3. Wielorakie ſą zwierciadła, i iakie ſą własności zwierciadeł wklęſłych?
4. Opowiedzieć używanie zwierciadeł wklęſłych w różnych machinach?
5. Jakie ſą własności ſzkieł płaſkich, wypukłych, i wklęſłych?
6. Wielorakiego gatunku ſą Teleſkopy dyoptryczne?
7. Opiſać Teleſkop Neutona, i Gregoryuſza.
8. Co ſą Mikroſkopy, i zkąd w onych ta własność, że ſzczupłe obiekta powiękſzaią?

9. Kamera optyczna, i ciemna z iakich części istotnych składaią się, i ku iakiemu są używaniu?
10. Jakie są części istotne machiny latarnią czarnoksięską (lucerna magica) zwaney, i jakie oney używanie?
11. Co się ma rozumieć przez Atmoserę ziemską?
12. Co są Meteory, i iak się dzielą?
13. Błyskawice, pioruny, grzmoty zkąd swoy początek biorą?
14. Jaka iest ogulna przyczyna wznoszenia się waporow na Atmosferę?
15. Deszcze, śniegi, grady zkąd się biorą?
16. Mgła, rosa, śrzon zkąd początek maią?
17. Powstawania wiatrow iaka iest ogulna przyczyna?
18. Jaka iest przyczyna światełek nocnych nad bagnami, łąkami, Cmentarzami?
19. Zkąd się biorą światełka, które gwiazdami spadaiącemi nazywamy?

II.

Z GEOGRAFII ASTRONOMICZNEY.

1. Geografia Astronomiczna z natury rzeczy, których opisanie daie, iaki podział mieć powinna?
2. Jakiego narzędzia do wykładu prawd w Geografii Astronomiczney zawartych używamy?
3. Co się ma rozumieć na tym mieyscu przez niebo, a co przez świat?
4. Wielorakie iest mniemanie o ułożeniu znaczniеyszych części świata, które w Łacińskim języku *Systema mundi* nazywamy?

5. Co na sferze osobliwie uważać należy?
6. Jakie iest używanie Cyrkułow większych?
7. Do czego służą cyrkuły mnieysze?
8. Co iest osobliwego o znakach Zodyacznych?
9. Wielorakiego gatunku są światła niebieskie?
10. Jaka iest wielkość, liczba, i odległość gwiazd od ziemi?
11. Co są planety, i iakie onych własności ogulne?
12. Jakich znakow do wyrażenia planet Astronomowie pospolicie używaią?
13. Jaki iest podział planet?
14. Słońca iaka iest wielkość, od ziemi odległość, i czas biegu?
15. Co są zaćmienia słoneczne, i z iakiey się przyczyny zdarzaią?
16. Wieloraki iest obrót ziemi?
17. Jak się wykładaią dni i nocy przez obrót ziemi około własney osi?
18. Jaki iest wykład przez obrót ziemi roczny odmian ciepła, i zimna w czterech częściach Roku zdarzaiących się?
19. Zkąd doyść można w milach, iakiegożkolwiek kraiu, śrzednicy ziemi, i wielkość oneyże?
20. Księżyca iaka iest wielkość, od ziemi odległość, i czas biegu?
21. Zkąd pochodzą odmiany księżyca, które nowiem pierwszą kwadrą, pełnią, i ostatnią kwadrą zowiemy?
22. Z iakiey przyczyny zaćmienia Księżyca zdarzaią się?
23. Merkuryusza (też same pytania być mogą o Wenusie, Marsie, Jowiszu, Saturnie,) iaka iest wielkość od ziemi odległość, i czas biegu?
24. Czym się różnią Komety od planet?
25. Czym tego dowieść można, że ziemia iest okrągła?
26. Co iest długość Geograficzna iakiego mieysca?

27. Długość geograficzna iaki ma związek z położeniem i czasem różnych mieysc?
28. Długość geograficzna iakim sposobem w milach wynaleziona być może?
29. Wieloraka iest szerokość geograficzna?
30. Okazać, że szerokość geograficzna iakiego mieysca iest równa wyniesieniu bieguna nad horyzont tegoż mieysca?
31. Wynaleść długość, i szerokość geograficzną mieysca na kuli ziemskiey znayduiącego się?
32. Nastawić sferę na horyzont mieysca danego?
33. Wynaleść mieysce słońca na Ekliptyce dniowi danemu odpowiadaiące.
34. Wynaleść godzinę wschodu, i zachodu słońca któregożkolwiek dnia na mieysce dane.
35. Jak znaleść różnicę Merydyanow między dwóma mieyscami danemi?
36. Z różnicy Merydyanow, iak pomiarkować można, która godzina iest na iednym mieyscu wiedząc godzinę drugiego?
37. Wyniesienie Ekwatora nad horyzont, iaki ma związek z wyniesieniem bieguna?
38. Co iest ustępek słońca od Ekwatora, czyli deklinacya?
39. Maiąc wyniesienie Ekwatora, i deklinacyą słońca dóyść naywiększey, i naymnieyszey wysokości onego nad horyzontem danym.
40. Z wysokości południowey słońca na iakim mieyscu obserwowaney, dóyść wyniesienia Ekwatora, i szerokości geograficzney tegoż mieysca.
41. Jaki iest podział ziemi przez wzgląd na odmienne powietrza umiarkowanie?
42. Jakim sposobem drugi raz ziemia na znacznieysze części dzielona bywa?
43. Znaleść w którym Klima iest Warszawa.

44. Mieysce, którego szerokość geograficzna iest 78° w którym klima iest położone?
45. Jakie nazwiska Geografowie daią Obywatelom różnych kraiow przez wzgląd na cień południowy.
46. Jak się nazywaią Obywatele pod różną długością, i szerokością geograficzną mieszkaiący?
47. Ku iakiemu używaniu są cyrkuły na horyzoncie sfery znayduiące się?
48. Jakim sposobem zrobione są tablice klimatow tak dziennych, iako i miesięcznych?
49. Jak zrysować Mappę Swiata, czyli sferę ziemską przeciętą wedle Merydyanu pierwszego, i spłaszczoną?
50. Jak na Mappę świata przenieść mieysca, których długość, i szerokość geograficzna iest wiadoma?

III.
Z PRAWA POLITYCZNEGO i NARODOW.

ROZDZIAŁ I.
O PRAWIE POLITYCZNYM.

1. Co się ma rozumieć przez politykę?
2. Polityka czyli ma iakowe prawidła powszechne?
3. Co za pobudkę mieli ludzie iednoczenia się w różne narody i państwa?

I. *O kształcie rządow.*

4. Co iest rząd, i iaki iego początek?
5. Zwierzchność kraiowa co znaczy, i które iey są części istotne?

6. Wieloraki ieſt kſztałt rządow?
7. Co ſię ma rozumieć przez Anarchią?
8. Rządu Monarchicznego iakie ſą prawa gruntowne?
9. Rząd Aryſtokratyczny iakiemi ſię zaſzczyca prawami?
10. Na iakich prawach fundamentalnych wſpiera ſię rząd Demokratyczny?

II. O państwach udzielnych, hołdowniczych i lennych.

11. Co ſię ma rozumieć przez państwo udzielne?
12. Co ſą potencye hołdownicze, co lenne?
13. Państwa ſprzymierzone i związkowe czyli ſkonfederowane co znaczą?
14. Jaka zachodzi różnica między Monarchiami?
15. Państwa dziedziczne iak ſię dzielą?

III. O obowiązkach narodu względem ſiebie ſamego.

16. Narod ieżeli ieſt obowiązany uſtanowić ſobie iakowe prawa?
17. W ſtanowieniu praw dla narodu czyli ma być wzgląd iaki zachowany?
18. Religia czyli wpływa do uſzczęśliwienia narodu?
19. Nauki dla kraiu czyli ſą użyteczne?
20. Rolnictwo czyli ma doznawać względu od Zwierzchności kraiowey?
21. Handle co za pożytki przynoſzą dla narodu?
22. Na czym ſię zaſadza we wſzyſtkich kraiach handel?
23. Wiele ieſt maxym, albo prawd niewzruſzonych handlowi ſłużących?

IV. O prawach wzaiemnych między Maieſtatem a poddanemi zachodzących.

24. Rząd naywyżſzy z ſwego uſtanowienia do czego ieſt obowiązany?
25. Rządowi Naywyżſzemu czy powinni być poſłuſzni poddani?
26. Rząd naywyżſzy czyli ma prawo życia i śmierci ſwych poddanych?
27. Co ſię ma rozumieć przez wyſtępek przeciw Maieſtatowi?

ROZDZIAŁ II.

O PRAWIE NARODOW.

1. Co ieſt prawo narodow, i dla czego ſię tak nazywa?
2. Prawo narodow iakiey ieſt wagi?

I. O Poſelſtwach, i tym wſzyſtkim, co do nich należy.

3. Jaki ieſt początek Poſelſtw, i co ich za potrzeba?
4. Na wiele ſtopniow teraz dzielą ſię Miniſtrowie publiczni?
5. Co to ieſt Poſeł Wielki, i które iego ſzczegulnieyſze przywileie?
6. Jakiemi przywileiami wſzyſcy Miniſtrowie zaſzczycaią ſię?

II. O Prawach woiennych.

7. Co ieſt woyna, i komu przynależy?
8. Co ſię ma rozumieć przez woynę odporną i zaczepną?

9.

9. Które warunki woynę poprzedzać powinny, aby się mogła stosować do Prawa narodow?
10. Woyny które są prawa powszechne?

III. O przymierzach pokoiu, oraz pretensyach woiennych.

11. Co iest przymierze pokoiu, i przez kogo zawierane być powinno?
12. Co są przerwy woyny nazwane *induciæ*?
13. Przez kartel i kapitulacyą co się ma rozumieć?
14. Traktaty sprzymierzenia się co znaczą, i czyli ratifikacya ich iest potrzebna?
15. Co znaczy gwarancya traktatu?

ROZDZIAŁ III.

O RZĄDACH KWITNĄCYCH W EUROPIE.

I. O Rzeszy Niemieckiey, która na siebie wzięła imie Państwa Rzymskiego, abo Cesarstwa zachodniego.

1. Jakim prawem była przywłaszczona godność Cesarska od Krolow Niemieckich?
2. Cesarstwo Niemieckie kiedy przemieniło się w kształt rządow Rzeczypospolitey dziś kwitnący?
3. Władza udzielna Rzeszy Niemieckiey przy kim się znayduie?
4. Które Cesarzowi prawa są właściwe, i iakich tytułow używa?
5. Co znaczy Krol Rzymski?

6. Co ieſt izba Elektorſka, z wielu i ktòrych oſob złożona?
7. Izba Xiążęca z kogo ſię ſkłada, i czyli zachodzi iakowa różnica między Xiążętami Rzeſzy Niemieckiey?
8. Jak ieſt liczna Izba miaſt Ceſarſkich wolnych?
9. W iakowy ſpoſob dzieie ſię Seymowa Rzeſzy Niemieckiey uchwała?
10. W których ſprawach większość głoſow na Seymie Rzeſzy Niemieckiey mocy niema?
11. Dla czynienia ſprawiedliwości które ſą Trybunały uſtanowione na całą Rzeſzę Niemiecką?
12. Czyli ſą iakie prawa powſzechne Rzeſzy Niemieckiey?
13. Co ſię rozumie przez złotą Bullę i kapitulacye Ceſarſkie?
14. Jakie uſtawy w ſobie zawiera pokoy powſzechny, pokoy o Religią, i pokoy Weſtfalſki?

II. O Ceſarſtwie Tureckim i Państwie Roſſyiſkim.

15. Jaki ieſt rząd Państwa Ottomańſkiego?
16. Sprawy polityczne iakim porządkiem u Turkow ſię odprawuią?
17. Jakim ſpoſobem ſprawiedliwość w mnieyſzych ſądach Turcy czynią?
18. Jakiey ſą mocy i rodzaiu woyſka Tureckie?
19. Jak ſię ſprawuią rządy w Państwie Roſſyiſkim?
20. Jakie Prawo względem ſukceſſyi uſtanowił Piotr Wielki?
21. Kiedy Monarchowie Roſſyiſcy zaczeli używać tytułu Imperatorſkiego?

III. O Kròleſtwie Francuzkim.

22. Rząd Francuzki czy ieſt iednowładny?

23. Które ſą prawa nayprzednieyſze, albo fundamentalne Królestwa Francuzkiego?
24. Jakim prawem ſądzą ſię Francuzi?
25. Co ſą Pārowie Francuzcy?
26. Na czym zawiſła wolność Kościoła Francuzkiego?
27. Jakich tytułow używa Król Francuzki?
28. Jaka ieſt różnica między Szlachtą Francuzką?

IV. O Królestwie Hiſzpańſkim i Portugalſkim.

29. Jakie ieſt rozporządzenie rządu Monarchicznego Hiſzpańſkiego?
30. Korona Hiſzpańſka czy ieſt dziedziczna, i czy może padać na kądziel?
31. Jakim prawem ſądzą ſię Hiſzpani?
32. Na wiele porządkow dzieli ſię ſtan Szlachecki w Hiſzpanii?
33. Co znaczy Grandeca u Hiſzpanow?
34. Które ſą prawa fundamentalne Króleſtwa Portugalſkiego?
35. Jaki ieſt rząd, i wiele ſtanow w Portugalii?
36. Jakim prawem rządzą ſię Portugalczycy?

V. O Królestwie Angielſkim.

37. Jaki rząd kwitnie w Anglii?
38. Król Angielſki iakim prawem panuie?
39. Jaka ieſt moc i powaga Króla Angielſkiego?
40. Co ieſt Parlament Angielſki?
41. Przez Izbę górną Parlamentu co ſię ma rozumieć?
42. Izba Parlamentu dolna z iakich oſob ſkłada ſię?
43. Na które ſtany dzielą ſię obywatele Króleſtwa Angielſkiego?

VI. O rządzie Państw Króla Sardyńskiego i Neapolitańskiego.

44. Jaki iest kształt rządu Państw Króla Sardyńskiego?
45. Które są prawa fundamentalne Państw Króla Sardyńskiego?
46. Jaki iest rząd w Królestwie Neapolitańskim?

VII. O Królestwach Węgierskim i Czeskim.

47. Pod iakim kształtem rządu zostaią Węgry?
48. Jakim prawem w Węgrzech panuie dom Rakuski?
49. Na wiele stanow dzieli się królestwo Węgierskie?
50. Jaki iest kształt rządu w Królestwie Czeskim?

VIII. O Królestwach Szwedzkim, Duńskim, i Pruskim.

51. Jaki kształt rządu kwitnie w Szwecyi?
52. Z których stanow składa się Seym w Szwecyi?
53. Pod iakim kształtem rządu żyią Duńczykowie?
54. Jaki iest rząd w Prowincyach Państwa Duńskiego?
55. Pod iakim rządem zostaią Prusacy?

IX. O Rzeczachpospolitych większych Weneckiey, Hollenderskiey, Szwaycarskiey, Geneńskiey.

56. Które osoby składaią rząd w Wenecyi?
57. Co się ma rozumieć przez Radę Wielką Wenecką?
58. Rada Gabinetowa z których osob złożona?
59. Senat Wenecki iaką ma władzę?
60. Rzeczpospolita Hollenderska iakim kształtem się rządzi?

61. Seym Rzeczypospolitey Hollenderskiey w iaki sposob się odprawuie?

62. Z których części politycznych składa się Rzeczpospolita Szwaycarska?

63. Jaki kształt rządu kwitnie w Rzeczypospolitey Genueńskiey?

64. Senatu Genueńskiego iaka iest władza?

IV.

Z ALGEBRY.

1. Co iest Algebra? i kto iest pierwszym oney wynalezcą?
2. Którzy liter zamiast liczb zaczeli naypierwiey używać? i z iakiego powodu?
3. Co iest ilkość (*quantitas*) i z iakiemi znakami kłaść się zwykła?
4. Co iest ilkość dodatna czyli (*positiva*) a co odciążna (*negativa*)
5. Co iest ilkość poiedyńcza (*incomplexa*) a co składana (*complexa*)
6. Liczba przed terminem i nad terminem położona, iakieykolwiek ilkości, iak się nazywa?
7. Jaki iest sposob skracania wielokrotnych ilkości, czyli obracania na krótsze terminy?
8. Jak się ilkości poiedyńcze i wielokrotne dodaią? odciągaią? iak się mnożą i dzielą?
9. Jakie są reguły dodania, odciągania, w frakcyach Algebraicznych, oraz mnożenia i dzielenia?
10. Co iest ekwacya i do czego służy?
11. Na iakich funduie się regułach cała sztuka rozwiązania problemmatow?

Do pokazania reguł Algebragicznych, i potrzeby tey umieiętności, przywiodą rożne przykłady, które ze wszelką łatwością za pomocą Algebry solwować się mogą.

II GNOMONIKA.

1. Co iest Gnomonika, i naczym się iey cała sztuka gruntuie?
2. Jaki iest sposob wynaydowania linii merydionalney czyli południowey?
3. Jakim się sposobem rysuie kompas podniesiony czyli ekwinokcyalny.
4. Jakim się sposobem rysuie kompas horyzontalny.
5. Jak się robi kompas na ścianie ku południowi zwrócony?
6. Co za sposoby są rysowania kompasow zwróconych prosto na wschod lub na zachod?
7. Jak potrzeba robić kompas na płaszczyznie zwróconey na północ?
8. Jakim sposobem można doyść w iakim iest nakłonieniu płaszczyzna iakakolwiek gòrna, ku stronie iakieykolwiek niebieskiey, i iak się na takich płaszczyznach kompasy rysować zwykły?

Taż sama Klassa oprócz namienionych dopiero lekcyi ćwiczyła się w rysunkach Geometrycznych, w robieniu kart geograficznych, w przenoszeniu Mapp większych na mnieysze, i mnieyszych na większe, doskonaliła się także w praktycznym wymiarze pol z dokładnym onych przeniesieniem na Mappę iuż przez stolik Geometryczny, iuż przez Goniometryk z kalkulem powszechnym i specyfikacyą mieysc w tychże polach znayduiących się co wszystko ukazać iest gotowa.

KŁASSA CZWARTA.

I.

Z PRAWA NATURALNEGO.

Legi Divinae nec derogare aliquid licet, nec abrogari potest, nec verò per Senatum aut Populum solvi hac lege possumus. *Lact.* 14.

Prawo naturalne na cztery dzielemy części: w pierwszey zamykamy to wszystko, co się go tycze w powszechności; w drugiey mówiemy o obowiązkach człowieka względem Boga, w trzeciey o powinnościach człowieka ku sobie, w czwartey o powinnościach człowieka ku bliźniemu.

ROZDZIAŁ I.

O PRAWIE PRZYRODZONYM w POWSZECHNOSCI.

1. Co się ma rozumieć przez prawo, i które iego własności?
2. Jaki iest podział prawa, i które iego prawidła powszechne?
3. Prawa na iaki koniec są ustanowione?
4. Ustawy iakie być powinny?
5. Co iest prawo natury?
6. Na czym się zasadza w człowieku prawo natury, i co iest iego celem?
7. Zkąd należy czerpać naukę prawa naturalnego?

I. O naturze człowieka, iak się ona ma względem prawa.

8. Co ieſt człowiek uważany w całości ſwoiey?
9. Jaka zachodzi różnica pomiędzy ſprawami ludzkiemi?
10. Które człowieka ſprawy podlegaią prawu?
11. Które ſą naygłównieyſze ſiły duſzy?
12. Jaka ieſt potrzeba ſił duſznych?
13. Czyli człowiek może rządzić ſobą, i zdać ſprawę z tego, co czyni?
14. Co ſą ſprawy moralnie dobre, i ſprawy moralnie złe?
15. Co ieſt ſprawiedliwość, i iak ſię dzieli?
16. Obowiązek co znaczy, i czy może być większy lub mnieyſzy?
17. Do których prawideł mamy ſię ſtoſować w pełnieniu obowiązkow naſzych?

II. O iaſności prawa naturalnego.

18. Co ieſt przyſtoſowanie prawa naturalnego do ſpraw ludzkich?
19. Co znaczy inſtynkt, i czy ieſt dla nas pożyteczny?
20. Rozſądek czyli ieſt drugim śrzodkiem do rozeznania złego od dobrego?
21. Dla czego rozum i rozſądek zacnieyſzy ieſt nad inſtynkt?

ROZDZIAŁ II.

O OBOWIĄZKACH CZŁOWIEKA WZGLĘDEM BOGA.

22. Któremi dowodami okazać można ieſteſtwo Boga?
23. Opatrzność Boga czyli mamy uznawać nad ſobą?

24. Bóg ieśli przepisał prawa iakowe ludzióm?
25. Cześć wyrządzona Bogu czyli powinna być nietylko wewnętrzna ale też zewnętrzna?
26. Religią abo cześć zewnętrzną czyli może ustanowić człowiek rozumem swym naturalnym?
27. Religia czyli wszędzie iednakowa, i od samego Boga podana być powinna?

II. O nieśmiertelności duszy.

28. Któremi dowodami okazać można nieśmiertelność duszy?

ROZDZIAŁ III.

O OBOWIĄZKACH CZŁOWIEKA WZGLĘDEM SIEBIE SAMEGO.

Obowiązki człowieka względem siebie samego dzielą się na trzy części; to iest; co powinien sobie względem umysłu, ciała, i względem stanu swego.

I. O powinnościach względem umysłu.

29. Czy iest obowiązkiem człowieka, aby się starał wydoskonalać władze duszy swoiey?
30. Miłość samego siebie ieśli iest naganna?
31. Co iest cnota, i czyli człowiekowi potrzebne są cnoty moralne?

II. O powinnościach człowieka względem ciała.

32. Z iakich powodow o dobro ciała naszego starać się mamy?
33. Człowiekowi iakie służy prawo nad życiem własnym?
34. Prawo obrony własney iak daleko się rozciąga?

III. O powinnościach człowieka względem siebie co do stanu powierzchownego.

35. Co się ma rozumieć przez stan człowieka, i wieloraki iest?
36. Stan cywilny czym się różni od stanu natury?
37. Stan powierzchowny człowieka na czym osobliwiey zawisł?

ROZDZIAŁ IV.

O POWINNOSCIACH CZŁOWIEKA KU BLIZNIM.

Powinności człowieka względem bliźnich także na trzy dzielą się rodzaie, to iest: co powinien bliźnim względem ich umysłu, względem ciała, i względem stanu.

I. O powinnościach względem umysłu bliźnich.

38. Miłość towarzystwa czyli iest potrzebna?
39. Do czego obowiązany iest człowiek względem umysłu bliźniego?
40. Ponieważ kłamstwo zdradza umysł bliźniego, co to iest kłamstwo, i czy może być dozwolone w iakich okolicznościach?

II. O powinnościach względem ciała.

41. Dla czego iednego więcey nad drugiego miłować nam należy?
42. Miłość Oyczyzny czyli przewyższa wszystkie szczególne obowiązki?
43. Co się ma rozumieć przez ludzkość, i czy iest potrzebna?

III. O powinnościach względem stanu.

44. Ludzie czyli zaszczycaią się równością stanu w prawie przyrodzonym?
45. Przez Towarzystwo cywilne, czyli się niszczy towarzystwo naturalne, czy zaś zostaie wydoskonalonym?
46. Dla czego iest potrzebne panowanie i podległość?
47. Czyli ten iest koniec ustaw, aby przez nie tłumić i niewolić wolność?
48. Towarzyskość samę, czyli można założyć za fundament prawa naturalnego?
49. Które są powszechne prawa towarzyskości?

IV. O prawie własności dobr i kontraktach, ztąd wynikłych.

50. Prawo własności dóbr, czyli pochodzi z wolnego ustanowienia ludzi?
51. Jakim sposobem ludzie nabywaią własności dóbr, i które ztąd obowiązki wynikaią?
52. Wielorakie są kontrakty, przez które nabywamy własności rzeczy?

II.

Z GEOMETRYI.

1. Co ieſt Geometrya i na wiele ſię części dzieli?
2. Co ieſt linia i wieloraka?
3. Co ieſt kąt, co wierzchołek kąta, co ramiona?
4. Co ieſt śrzodek koła, co promień, łuk, cięciwa? co śrzednica?
5. Jaki podział okręgu koła?
6. Co ieſt kąt proſty, co oſtry, co roztwarty?

Podanie. Summa dwóch kątow przyległych równa ſię dwóm kątom proſtym.

Podanie. Kąty wierzchołkiem przeciwległe ſą równe.

O przyſtawaniu troykątow, z przyſtoſowaniem do rozwiązania wielu zagadnień.

7. Co ieſt troykąt i wieloraki?

Twierdzenie. Jeżeli w iednym troykącie dwa boki ſą równe, i dwa kąty przy nich leżące będą też równe.

Twierdz. W Troykącie, kąt zewnętrzny większy ieſt od iednego z wewnętrznych naprzeciwko niego położonych.

Twierdz. W każdym troykącie, ieżeli bok ieden większy ieſt od drugiego, i kąt też naprzeciwko pierwſzego, większy będzie od kąta drugiemu bokowi przeciwnego.

Twierdz. W troykącie ſumma dwóch bokow większa ieſt od trzeciego.

Zagadnienie. Na daney linii wyſtawić linią proſtopadłą?

Zagadn: Na daney linii wyſtawić troykąt równoboczny?

Przyſto: Przeryſować troykąt dany.

O liniach równoodległych i o równoległobokach.

Twierdz: Niech będzie linia proſta, od którey z dwóch punktow wychodzą dwie linie proſtopadłe, te proſtopadłe nigdzie ſię niezniidą choćbyśmy ie naybardziey przedłużali.

8. Co ſą linie równoległe? co ſą kąty iednoſtronne, co ſą kąty wewnętrzne? co zewnętrzne?

Twierd: Tak kąty iednoſtronne, iako i kąty naprzemianległe ſą równe ſumma zaś kątow dwóch wewnętrznych równa ſię dwóm kątom proſtym.

9. Co ieſt równoległobok? a co przekątnia?

Zagadn: Maiąc daną linią proſtą poſtawić na niey kwadrat.

O kątach w figurach proſtokreślnych, a w ſzczególności o troykątach.

Twierd: Kąt zewnętrzny w troykącie, ieſt równy dwóm kątom wewnętrznym naprzeciw niemu leżącym.

Twierd: W każdym troykącie ſumma trzech kątow równa ieſt dwóm kątom proſtym.

Twierd: W troykącie równobocznym każdy w ſzczególności kąt ieſt trzecią częścią dwóch proſtych.

Twierd: W troykącie znaiąc dwa kąty łacno poznać i kąt trzeci.

10. Co ieſt wielokąt?

11. W figurze proſtokreślney iak ſię poznaie ſumma kątow?

Twierd: Pociągnąwſzy daley w iednę ſtronę boki wſzyſtkie wielokąta, iakażkolwiek będzie liczba bokow ie-

go, zawſze iednak ſumma kątow zewnętrznych zamkniętych między bokiem iednym i przedłużeniem, ważyć będzie cztery kąty proſte.

O rownoległobokach, i troykątach rownych co do powierzchni, i o zamienieniu iakieykolwiek figury proſtokreślney na troykąt i narownoległobok.

Twierd: Dwa rownoległoboki zrobione na iedneyże podſtawie maiące tęż ſamę wyſokość maią powierzchnie rowne.

Twierdz: Gdy troykąt i rownoległobok ſtoi na teyże ſamey podſtawie i maią tęż ſamę wyſokość, troykąt będzie połową owego rownoległoboku.

Zagad: Troykąt dany zamienić na rownoległobok proſtokątny, któryby co do powierzchni był rowny troykątowi danemu.

Zagad: Pięciokąt zamienić na troykąt.

Twierdz: W iakimkolwiek proſtokącie poprowadziwſzy przekątnią i na niey przez obrany do upodobania punkt, przeciągnowſzy dwie linie rownoległe do bokow proſtokąta, uczynią dwa proſtokąty w powierzchniach rowne.

Zagad: Dany proſtokąt zamienić na inny teyże ſamey powierzchni, któryby miał za bok linią daną.

O podnieſieniu liczby do kwadratu i wyciągnieniu z niey pierwiaſtku kwadratowego.

12. Co ieſt kwadrat liczby? i iak ſię wyciąga z kwadratu danego pierwiaſtek kwadratowy.

Twierdz: Kwadrat zrobiony na przeciw proſtokątney rowna ſię ſummie kwadratow z dwóch innych bokow tegoż troykąta.

Zagad: Maiąc dane dwa kwadraty zrobić kwadrat równy ich summie.

Twierdz: Gdy od punktu ktòregokolwiek na okręgu koła poprowadzone będą dwie linie do dwóch końcow śrzednicy, kąt przytym punkcie zrobiony i zawarty między temi dwóma liniiami będzie prosty.

O liniach stycznych z kołem, o kątach przy okręgu koła, i o kątach których wierzchołki są miedzy okręgiem, albo za okręgiem koła.

Zagad: Maiąc dane trzy punkta, których położenie nie iest w linii prostey, nakreślić koło, któreby przez te trzy punkta przechodziło.

Zagad: Maiąc dany punkt na okręgu koła poprowadzić przez niego styczną, i od punktu danego za kolem poprowadzić do tegoż koła także styczną.

Twierdz: Kąt maiący swóy wierzchołek na okręgu koła, a którego ramiona są cięciwami tegoż koła, iest połową innego kąta, który ma wierzchołek w samym koła śrzodku, a ramionami swemi obeymuie tenże sam łuk co i kąt pierwszy.

Twierdz: Summą kątow w odcinkach na przemian równa się dwóm prostym.

Wstep do proporcyi przez przykłady Geometryczne z przystosowaniem w szczególności do troykątow, i do innych figur prostokreślnych podobnych.

Twierdz: Gdy w troykącie iakimkolwiek bok ieden przedłużaiąc, powiększemy go dwa, trzy, cztery, i tam dalęy razy, i przez końce takiego przedłużenia popro-

wadziemy równoległe od boku iednego do drugiego także przedłużonego, zrobią się tym sposobem troykąty, których i inne boki większe też będą od pierwszego troykąta dwa, trzy, i tam daley razy

13. Co rozumiemy przez przystawanie, równość i podobieństwo figur?

Zagad: Maiąc dane trzy linie znaleść czwartą proporcyonalną, także z dwóch danych, śrzednią i trzecią.

Twierdz: Gdy cztery linie są w proporcyi Geometryczney prostokąt z dwóch skraynych równy iest prostokątowi z dwóch śrzednich.

Twierdz: Gdy przez punkt w kole lub za kołem poprowadziemy dwie linie, któreby okrąg koła przecinały po obódwóch stronach koła, prostokąt z dwóch części iedney z tych linii zawartych między tym punktem i okręgiem koła, będzie równy prostokątowi z dwóch części drugiey linii zamkniętych także między tym punktem i okręgiem koła.

O wielokątach foremnych.

Twierdz: Bok sześciokąta w koło wpisanego równy iest promieniowi tegoż koła.

Twierdz: Powierzchnia wielokąta foremnego równa się troykątowi maiącemu za wysokość promień, a za podstawę obwod tegoż wielokąta.

O wymiarze różnych odległości.

Zagad: Zmierzyć odległość dwóch mieysc z sobą niedostępnych do których z trzeciego mieysca do upodobania obranego dostąpić można.

Zagad: Zmierzyć odległości całe niedostępne.

14. Używaiący sposobow odmierzania różnych odległości na co mieć osobliwszą uwagę powinien.

Zagad: Wymierzyć wysokość dostępną i niedostępną.

O znay-

O znaydowaniu płaszczyzn, bądź foremnych, bądź nieforemnych Figur.

15. Co iest miarą wszelkich płaszczyzn?
16. Jak się znayduie kwadratu doskonałego i równoległoboku powierzchnia?
17. Jak się znayduie powierzchnia kwadratu ukośnowęgielnego?
18. Jak się znayduie powierzchnia wszelkiego troykątu?
19. Jak się znayduie powierzchnia koła?

O Trygonometryi.

20. Co iest Trygonometrya, iakich potrzebuie narzędziow? i do czego służy?
21. Jakie się używać zwykły terminy w Trygonometryi?
22. Wielorako troykąty prostokątne uważane być mogą?

Zagad: Maiąc wiadomą przeciwkątną i iednego kateta znaleść kąty niewiadome.

Zagad: Maiąc wiadome dwa boki katetami nazwane, znaleść kąty niewiadome.

Zagad: Maiąc kąty i bok ieden wynaleść bok drugi.

Zagad: Maiąc przeciwprostokątną i kąty wiadome, wynaleść kateta któregokolwiek.

Zagad: Maiąc przeciwprostokątną i kateta wiadomego, wynaleść katet drugi.

Zagad: Maiąc wiadome kąty i iednego kateta wynaleść przeciwprostokątną.

Zagad: Maiąc wiadome dwa boki z kątem, który się między niemi zawiera, wynaleść bok trzeci.

Zagad: W troykącie rozwartokątnym maiąc wiadome dwa boki z kątem od nichże zawartym, znaleść insze dwa pozostałe kąty.

Zagad: W troykącie rozwartokątnym maiąc wiadome dwa boki i kąt naprzeciwko iednemu z nich położony wynaleść kąt, który leży naprzeciwko drugiemu bokowi wiadomemu.

Zagad: W troykącie roztwartokątnym maiąc trzy boki wynaleść kąt którykolwiek.

Zagad: W troykącie roztwartokątnym maiąc wiadome kąty i bok ieden, wynaleść bok który się będzie podobał.

Zagad: W troykącie roztwartokątnym maiąc wiadome dwa boki z kątem, który się między niemi zamyka, wynaleść bok trzeci.

23. Te wszystkie sposoby rozwiązania troykątow iakichkolwiek iak mogą być przystosowane do praktycznego wymiaru wszystkich odległości?

O Libellacyi czyli równoważeniu.

24. Co iest libellacya i iakie do niey służą narzędzia?

Zagad: W danych dwóch mieyscach poznać, które z nich iest niższe lub wyższe.

25. Jeśliby między danemi mieyscami spadzistość raz była wstępuiąca, drugi raz z stępuiąca, iak postąpić należy?

O wynaydowaniu pełności czyli Solidometryi.

26. Co nazywamy pełnością?

27. Wiele liczemy figur pełnych foremnych?

28. Co iest prizma? co Piramida? co kubus, co parallelepiped, co kula, co cylinder, co konus?

Zagad: Wynaleść powierzchność i pełność figur foremnych i nie foremnych.

Twierdz: Kula ieſt równa piramidzie, którey podſtawa równa ſię powierzchowności kuli, wyſokość zaś promieniowi teyże.

Twierdz: Kula ieſt równa dwóm trzecim częściom walca, kiedy iego wyſokość i w podſtawie śrzednica taż ſama ieſt, co śrzednica kuli.

29. Jak ſię znayduie powierzchność i pełność kuli?

30. Jakie ſą ſpoſoby wymierzania ſtatkow bądź foremnych, bądź nieforemnych *np.* beczek podług miary daney?

Zagad: Zrobić kiy do wymiaru beczek ſłużący; zwany *Virga pitometrica.*

III.

Z CWICZENIA SIĘ w WYMOWIE

O peryodach, narracyi i amplifikacyi.

1. Każda mowa kraſomowſka, różniąca ſię od mowy poſpolitey uważaiąc iey powierzchowność z czego ſię ſkłada?
2. Co ieſt *incyſum*, co *membrum*, czym ſię między ſobą różnią?
3. Peryodem albo mową okrąłą co zowiemy?
4. Co ſą i wielorakie periody, i iakie ſą względem nich prawidła?
5. Narracyi iakie bydź powinny przymioty, rodzaie, które naylepiey do niey ſłużą okraſy czyli figury?
6. Co ieſt amplifikacya, które iey nayzwyczaynieyſze ſpoſoby?

7. Z ktòrych zrzódeł piſzą ſię liſty zalecaiące, proſzące, cieſzące &c.

CWICZENIA.

Dla przypomnienia ięzyka łacińſkiego tłomaczyli. I. Z Korneliuſza Nepoſa życia ſławnieyſzych wodzow: Chabryaſza, Tymoteuſza, Datameſa, Agezylauſza, Fociona. II. Przenoſili tak z łacińſkiego na Polſki, iak z Polſkiego na Łacińſki ięzyk wybrane kawałki moralne z Cycerona, Seneki, Tacita, Salluſtyuſza, Plutarcha, Liwiuſza Pliniuſza. III. Kilka baiek Ezopa. IV. Część Kſięgi piątey Wirgiliuſza; Ode iednę i liſt Horacyuſza; z Kſięgi piątey Elegią ſzoſtą Owidyuſza. V. Piſali Narracye niektóre. VI. Liſty w rożnych materyach.

Każdego tłómaczenia opowiedzą rzecz właſnemi ſłowy, pokażą wielorakie znaczenie ſłów, ſzczegulnieyſze uwagi nad konſtrukcyą Łacińſką, wiadomości Geograficzne tyczące ſię Państw, Prowincyi, Miaſt; powiedzą także, co należy do życia, czynow i wydanych dzieł każdego Autora, z którego co piſali.

IV.

Z HISTORYI NATURALNEY o ROLNICTWIE.

O POPRAWIE ROLNICTWA.

1. Co ieſt lepſzego czy nowe zaprowadzić rolnictwo, czy zwyczayne poprawić?
2. Z czego poprawa rolnictwa ma być wzięta?

3. Które być mogą przeszkody do poprawienia rolnictwa, i czym te przeszkody uprzątnąć?
4. Jakie dla rolnika ogulne być mogą przepisy?
5. Około zbierania z roli, iak się rolnik zachować powinien?

O ziemi i położeniu gruntow.

6. Dla czego potrzebne iest rolnikowi poznanie gruntow?
7. Wielorakie są gatunki ziemi?
8. Które są własności i znaki urodzayney ziemi?
9. Na których mieyscach można znaleść urodzayną ziemię?
10. Ktòre są położenia ziemi pożyteczne, a które szkodliwe?

O skutkach, które czyni w roślinach powietrze.

11. Jak poznać można większą lub mnieyszą wilgoć powietrza?
12. Wiele głòwnych wiatrow rolnik liczy, a z tych ktòre są dobre, a ktòre złe?
13. Zkąd poznać można, iaki wiatr wieie?
14. Co zà skutek w roślinach z deszczu z wody i rosy?

O narzędziach rolniczych.

15. Jakich narzędziow rolnik naypospoliciey używa?
16. Ktòre są siania nayprościeysze sposoby?
17. Wielorakie wozy są potrzebne rolnikowi?
18. Do zbierania trawy i zboża, do wymłocenia ziarn, wielorakie są sposoby?

KLASSA TRZECIA.

I.

NAUKA MORALNA.

Zamiaſt nauki moralney ieſzcze na tę Klaſſę niewyſzłey, wybierały ſię niektóre kawałki z wypiſow dla trzeciey Klaſſy wydanych, do nauki moralney ſtoſowane, które po Polſku i po Łacinie będą uczniowie z pamięci mówić podług naſtępuiących pytań.

1. Jaka przyſtoyność zachowana być powinna w obcowaniu?
2. O iakie ochędoſtwo ſtarać ſię powinniśmy?
3. Z przyſtoynego obcowania iaki wypływa pożytek?
4. Która ieſt nayproſtſza i naybliżſza droga do nabycia chwały?
5. Zkąd bierze człowiek naywiękſzą zaletę?
6. Jak prywatny człowiek w ſpołeczności zachować ſię powinien?
7. Jaki ſpoſob uniknienia zazdrości i nienawiści?
8. Czego znakiem ieſt o lada co ſię gniewać?
9. Co za ſpoſob ieſt iednych uniknienia nieprzyiaźni, drugich ziednania ſobie przychylności?
10. Wieloraki ieſt rodzay żartow?
11. Co trzeba czynić gdy co nieprzyſtoynego przy nas mówią?
12. Za co Scypionowi Nazyce, Urząd Budowniczego, odmówiono?
13. Czy ieſt pożyteczno wiedzieć o wſzyſtkim co o nas mówią?

14. Co odpowiedział Kato złorzeczliwemu człowiekowi?
15. Co mamy czynić, gdy nas nieprzyiaciel potwarza o iaki wyſtępek?

II.
JĘZYK ŁACINSKI.

Będzie ta Klaſſa wykładać na oyczyſty ięzyk liſty niektóre Pliniuſza, i Cycerona, życie Trazybula i Epaminonda z Korneliuſza Nepoſa; Wirgiliuſza Kſięgę drugą o ziemiańſtwie; i z Kolumelli o ogrodach.

III.
ARYTMETYKA i POCZĄTKI GEOMETRYI.
Z KSIĄZKI ELEMENTARNEY.
Z ARYTMETYKI WYZSZEY.

O Frakcyach czyli liczbie łamaney.

Co ieſt liczba łamana? wielorakie ſą liczby łamane? co wyraża licznik, a co mianownik? iaki ieſt ſpoſob poznawania, którey frakcyi ieſt walor mnieyſzy albo większy? czy ſię odmienia walor frakcyi, gdy tak licznik iak mianownik przez iednąż liczbę będą albo rozmnożone, albo rozdzielone? iakim ſpoſobem z całości uczynić liczbę łamaną? iak z liczby całkowitey i frakcyi daney uczynić ie-

dną frakcyą bez naruſzenia waloru? iak kilka liczb łamanych zredukować do iednego mianownika? iak ſię robi Addycya, Subtrakcya, Multyplikacya, i Dywizya fraktowa?

O proporcyach.

Co ſię rozumie przez proporcyą? wielorako ſię poznawa, iak ſię maią wielkości do ſiebie przyròwnane? iak ſię nazywa wielkość ta, ktòrą przyrównywamy do drugiey, a iak ta, do którey ią przyrównywamy? wiele w proporcyi powinno być terminow? co ieſt reguła trzech, i wieloraka? co reguła ſpòłki? co reguła procentu i odtrącania onego? zadane iakiekolwiek przykłady tak do liczb łamanych, iako i do proporcyi ściągaiące ſię uczniowie tey Klaſſy gotowi ſą rozwiązać?

Z początkow Geometryi.

Przezco wyznacza ſię długość? co nazywamy kątem? co nazywamy okrągiem koła? co środkiem? co promieniem? co łukiem? co cięciwą? co śrzednicą? co linią proſtopadłą? co ieſt ròwnoległobok? co linia przekątna &c. &c.

Twierdzenia.

1. Summa dwóch kątow przyległych równa ſię dwòm kątom proſtym.
2. Kąty w wierzchołku przeciwległe ſą ròwne.
3. Jeżeli w dwóch troykątach, dwa boki w iednym równe ſą dwòm bokom w drugim, i kąty między temi bokami zawarte równe, trzeci też bok iednego, równy będzie trzeciemu bokowi drugiego, i kąty przy tych bokach równych będące, w iednym i drugim troykącie będą ròwne.

4. Gdy dwa troykąty maią bok ieden równy, i dwa kąty przy tym boku leżące iednego tróykąta, równe ſą względem dwòch kątow przy boku równym drugiego troykąta, takowe troykąty mogą do ſiebie przyſtać.
5. W trókącie kąt zewnętrzny więkſzy ieſt od iednego z wewnętrznych na przeciwko niego położonych,
6. W każdym troykącie, ieżeli bok iednego ieden więkſzy ieſt od drugiego; i kąt też naprzeciwko boku więkſzego, więkſzy będzie od kąta drugiemu bokowi przeciwnego; i wzaiemnie.
7. Jeżeli od śrzodka linii proſtey wyprowadziemy proſtopadłą, każdy punkt w tey proſtopadłey będzie równo odległy od obydwóch końcow linii proſtey; każdy zaś inny punkt za tą proſtopadłą wzięty, nie iednakową od tychże kątow odległość mieć będzie.
8. W każdym równoległoboku boki przeciwne i kąty przeciwne ſą równe.

Zagadnienia.

1. Daną linią proſtą podzielić na dwie części równe.
2. Od punktu danego na linii proſtey, wyprowadzić linią proſtopadłą. Takoż od punktu danego za linią proſtą, ſpuścić na nią linią proſtopadłą.
3. Na daney linii wyſtawić troykąt równoboczny, równoramienny, i różnoboczny.
4. Maiąc dany kąt iaki, zrobić mu drugi równy, któryby miał za iedną ramie linią daną, a za wierzchołek punkt na tey linii także dany.
5. Zrobić troykąt, którego dany ieſt kąt ieden i dwa boki, ieden przyległy kątowi danemu, a drugi naprzeciwko niego leżący?
6. Maiąc dany kąt na dwie równe części go rozdzielić.

7. Daną maiąc iedną linią prowadzić drugą równoodległą przez punkt dany.
8. Maiąc daną linią proſtą poſtawić na niey kwadrat.
9. Wykreślić proſtokąt, którego boki ſą dane.
10. Wykreślić równoległobok, którego kąt ieſt wiadomy i boki.

IV.

HISTORYA ASSYRYISKA i BABILONSKA.

Kiedy i od kogo założona Monarchia Aſſyryiſka?
Kto był naſtępcą Nemroda czyli Beluſa?
Ninus kogo miał naſtępcę panowania?
Jakie było panowanie Ninuſa i iego naſtępcow?
Jaką Niniaſz uczynił uſtawę, która ieſt dowodem iego przezorney polityki?
Jaki był rząd Monarchii Aſſyryiſkiey?
Jak panował Sardanapal?
Jaki był początek i wzroſt Monarchii Aſſyryiſkiey?
W przeciągu lat więcey niż 900. nie zaſzłaż iaka odmiana w Aſſyryi?
Czy odzyſkali Aſſyryiczykowie utracone Prowincye?
Jaka przyczyna upadku tey Monarchii?
Czy Sardanapal ſtarał ſię przerwać zamyſły buntownikow?
Na wiele części rozerwana zoſtała Monarchia Aſſyryiſka?
Jakie było panowanie Ninuſa drugiego?
Jakiemi czynami Ful nabył ſławy?
Kto był naſtępcą Fula?
Po Treglath-Phalaſarze kto panował w Aſſyryi?

Których Kraiow podbicie wstąpiwszy na Tron przedsięwziął Sennacheryb?
Jaki pożytek odnieśli swoiey niezbożności zabòycy Sennacheryba?
Cyakzares Syn Faorta czy zemścił się śmierci Oyca?
Jakim sposobem zburzona Niniwa?
Kto założył Monarchią Babilońską?
Jaki był kształt rządow u dawnych Babilończykow?
Czy można co pewnego wiedzieć o prawach Babilońskich?
Wiele było Królow od Ery Nabonassara do dobycia Babilonii przez Persow?
Jakim prawem Nabopalassar wstąpił na Tron Babiloński?
Kto do skutku przyprowadził zamysły Nabopalassara?
Czy zwycięstwa Nabuchodonozora zastanowiły się na zburzeniu Jerozolimy?
Co za sny mistyczne miał Nabuchodonozor?
Jak był ukarany Nabuchodonozor od Boga?
Kto rządził Państwem podczas choroby Nabuchodonozora, i kto po nim nastąpił?
Długo Evil-Nerodak albo Baltazar po śmierci Oyca swego panował?
Kto był Daryusz Med?
Po śmierci Daryusza Meda, iakie rewolucye utrapiły Monarchią Babilońską?
Kto i iakim sposobem zgładził tę Monarchią?

V.

Z GEOGRAFII.

Uczyła się ta Klassa w przeciągu roku Szkolnego, o Państwach Włoskich, to iest: o Państwie Papieskim; o Króle-

ſtwach Neapolitańſkim, Sardyńſkim; o Xięſtwach Toſkańſkim, Medyolańſkim, Mantuańſkim, Piemońtſkim &c. o Króleſtwach Francuzkim, Hiſzpańſkim Portugalſkim, Angielſkim; o Rzeczachpoſpolitych Hollenderſkiey, Weneckiey, Szwaycarſkiey, Genueńſkiey, Łukieſkiey, Swięto-Maryiſkiey. Wſzyſtkich tych kraiow pokażą granice, opowiedzą obſzerność, wyliczą znacznieyſze miaſta, rzeki &c. Oraz kraie do niektòrych tych Mocarſtw należące w innych częściach świata.

VI.

OGRODNICZA NAUKA.

O gatunkach ziemi.

Wieloraka ieſt ziemia?
Które ſą znaki dobrey ziemi?
Na co ieſzcze uważać potrzeba w poznawaniu dobroci ziemi?

O ſpoſobach poprawienia gruntu.

Jak można grunt poprawić zwyczaynym ſpoſobem?
Jakiemi przemyſłami może być ziemia poprawiona?
Jak robić ziemię przyprawną roślinom ogrodowym ſłużącą?
Jak robić ziemię pod drzewa i rośliny w naczyniach ſię chowaiące, iako to cytryny, Pomarańcze?

O zamnożeniu i wychowaniu drzew owocowych.

Jakie mieyſce trzeba obierać na wychowanie drzewek młodych?
Jakie ſą ſpoſoby dochowania ſię drzewek dobrych?
Na co w ſzczepieniu naybardziey uważać potrzeba?

Czy można ieden rodzay drzew ſzczepić w inny?
Co trzeba uważać w wybieraniu zrazow do ſzczepienia?
Samo ſzczepienie iak czynić?
Co ieſt kożuchowanie drzewek, i iak ſię czynić powinno?
Jak ſię czyni oczkowanie?

KLASSA DRUGA.

I.

Z MORALNEY NAUKI.

O POWINNOSCIACH WZAIEMNYCH MIĘDZY UCZNIEM I NAUCZYCIELEM.

1. Czego potrzebuie uczeń od nauczyciela? i nauczyciel od ucznia?
2. Co ſię uczniowi należy od nauczyciela?
3. Co iemu wzaiemnie powinien uczeń?
4. Jak ſię ſprawuie uczeń pełniący ſwą powinność?

O powinnościach wzaiemnych między ſługą i Panem.

5. Czego potrzebuie ſługa od Pana? i Pan od ſługi?
6. Co ſię ſłudze należy od Pana i co iemu wzaiemnie powinien ſługa?

II.

Z GRAMMATYKI POLSKIEY i ŁACINSKIEY.

ROZDZIAŁ I. i II.

O rodzaiach Imion Polſkich i Łacińſkich.

1. Po ktòrych cechach, poznaiemy rodzaie Imion Polſkich i czy też cechy rodzaiowe maią imiona Łacińſkie?
2. Po których cechach poznaią ſię rodzaie rzeczownikow żywotnych i czy tu między Polſkiemi a łacińſkiemi zachodzi różnica?
3. Czy iednakowe ieſt poznanie rodzaiow rzeczownikow nieżywotnich Polſkich i Łacińſkich, czyli Łacińſkich trudnieyſze?
4. Jakie ſą reguły na rodzaie zaimkow, głoſek i innych wyrazow za imie wziętych, tak w Polſzczyznie iak w Łacinie?
5. Imiona nieżywotne Polſkie którego ſą rodzaiu w liczbie mnogiey?
6. Którego ſą rodzaiu przymiotniki Łacińſkie i Polſkie? i iaka tu między polſzczyzną a łaciną zachodzi różnica?

ROZDZIAŁ III.

O ſtopniowaniu przymiotnikow Polſkich i Łacińſkich, tudzież o poſtaciach grammatycznych.

7. Jlorakie ieſt ſtopniowanie przymiotnikow w polſzczyznie i w Łacinie? i ile ieſt znacznieyſzych ſtopniow?

8. Jak się stopniuią przymiotniki Polskie? i iaka w nich odmiana głosek na głoski zachodzi?

9. Jaki ieszcze u nas iest sposob stopniowania przymiotnikow?

10. Jak się stopniuią przymiotniki łacińskie foremne i nieforemne?

11. Co są i które są przednieysze postaci czyli figury grammatyczne?

ROZDZIAŁ IV. i V.

O przypadkowaniu Polskim i Łacińskim.

12. Wiele iest form na przypadkowanie imion Polskich? wiele na przypadkowanie Łacińskich i od czego które zawisło?

13. Jak się u nas przypadkuią zaimki nieforemne i ułomne imiona?

ROZDZIAŁ VI. i VII.

O czasowaniu Polskim i Łacińskim.

14. Co wiedzieć mamy w powszechności o formach czasowania Polskiego?

15. Od czego pochodzą Imiesłowy Polskie?

RZDZIAŁ VIII. i IX.

O pisowni Polskiey i łacińskiey.

16. Na czym się zasadza pisownia czyli ortografia Polska?

17. Które prawidła pisowni są pospolite łacinie z polszczyzną, a które łacinie szczegòlne?

III.

Z WYPISOW.

Gotowi ſą na oyczyſty język tłómaczyć wſzyſtkie Rozdziały o powinnościach wzaiemnych między Uczniem i Nauczycielem, między ſługą i Panem. Bayki z Fedra, z Korneliuſza Nepoſa, życia wybrane wodzow Greckich. Wſzyſtkie liſty Cycerona z Kſiąg do przyiacioł.

IV.

Z ARYTMETYKI.

O RACHUNKU w LICZBACH CAŁKOWITYCH i JEDNAKICH.

1. Na wiele Rozdziałow rozłożona ieſt pierwſza część Arytmetyki, i oczym każdy Rozdział mówi?
2. Co ieſt liczba iednaka?
3. Co ieſt dodawanie? odeymowanie, mnożenie, i dzielenie?

O rachunku liczb wielorakich czyli różne gatunki rzeczy oznaczaiących.

4. Co ieſt liczba? i wieloraka?
5. Jakim ſpoſobem mamy ſobie poſtępować, dodaiąc, odeymuiąc, mnożąc albo dzieląc, liczby różnego gatunku?

V.

V.

Z PIERWSZYCH WIADOMOSCI HISTORYI NATURALNEY.

O zwierzętach.

1. Jaki iest podział zwierząt ziemnych i wodnych?
2. Które zwierzęta domowe drapieżne, i ich szczególne własności dobre, lub złe?
3. Jak się nazywaią zwierzęta drapieżne leśne i iakie szczególne każdego własności?
4. Czy się dzieli bydło domowe na trzodne, rogate, nierogate, robotne?
5. Które są bydlęta leśne dzikie?

O Wężach.

6. Jakie są gatunki wężow?
7. Które iest robactwo czołgaiące się?

O ptastwie.

8. Jak się dzieli ptastwo?
9. Jakie noszą nazwiska ptaki domowe?
10. Które są ptaki śpiewaiące i które można nauczyć ludzkich słów wymawiać?
11. Jak się nazywaią ptaki polne i leśne, i które z nich używane bywaią na stoły?
12. Drapieżne które są ptaki, czym które żyią, i które mogą być unoszone dla czynienia pożytku człowiekowi?
13. Które są ptaki wodne?
14. Które pospolitsze robaki lataiące, i ieżeli z tych znayduią się któreby pożytek czyniły?

KŁASSA PIERWSZA.

I.

NAUKA MORALNA.

1. Co poznaiemy przez Naukę Moralną?
2. Jeżli czyniſz doſyć ſwoiey powinności, albo nie czyniſz: co z tąd wypływa?
3. Zkąd pochodzi nauka moralna?
4. Jakie potrzeby maią dzieci?
5. Czy ieſt kto z ludzi bez tych potrzeb na świecie?
6. Oprocz takowey poſpolitey potrzeby, czy ieſt inna iesſzcze właściwa młodemu wiekowi?
7. W czym ſię niemożem obeyść bez pomocy cudzey?
8. Czy ſamemu ſobie można dać edukacyą?
9. Czego potrzebuiemy od Rodzicow, czego Rodzice od nas?
10. Co powinieneś teraz i potym czynić dla Rodzicow?
11. Wdzięczność i cześć czy mamy oddawać Rodzicom?
12. Dziecię iakie ma zachować poſłuſzeńſtwo względem ſwych Rodzicow?

II.

GRAMMATYKA POLSKA i ŁACINSKA.

1. Czym ſię ludzie różnią od zwierząt?
2. Iloraka ieſt mowa?

3. Czy iedna ieſt u wſzyſtkich zrozumiałość; i co za pomoc na to?
4. W czym podobna ieſt Polſzczyzna Łacinie, a w czym ſię rożni od Łaciny?
5. Na ile części dzieli ſię mowa Polſka i Łacińſka?
6. Co ieſt imie, iego ſtopniowanie, rodzaiowanie, liczbowanie, przypadkowanie?
7. Co ieſt zaimek. i ioraki, co ſłowo, oſobowanie, liczbowanie, ſłów rodzaiowanie, czaſowanie, trybowanie?
8. Co ieſt imieſłów, przyſłówek, przyimek, wykrzyknik, ſpoynik?
9. Które ſą imion odmiany, ktòre formy imion Łacińſkich, i ſłów tak czynnych iako i biernych, zaimkow foremnych i nieforemnych?
10. Co ieſt konſtrukcya i wieloraka; ilorakie ieſt ſzykowanie w mowie?
11. Jakim idą porządkiem wyrazy w ſzykowaniu Grammatycznym?
12. Między któremi częściami mowy i w czym zachodzi zgoda?
13. Czy rządzą iedne części mowy drugiemi?

Z wypiſow na pierwſzą Klaſſę wydanych gotowi ſą z Łacińſkiego na Polſki ięzyk tłómaczyć o kochaniu ſwoich Rodzicow, o ſłuchaniu i czczeniu onych, o zawdzięczeniu tymże za ich Dobrodzieyſtwa, o ſzanowaniu ſędziwych &c. Wytłòmaczą także z tychże wypiſow Bayki Fedra.

III.

PIERWSZE WIADOMOSCI HISTORYI NATURALNEY.

1. Co widziemy na wierzchu ziemi?
2. Jakie pożytki przynosi ziemia ludziom bez ich pomocy?
3. Co się rodzi w lasach?
4. Co się znayduie pod ziemią lub w ziemi?
5. Jak się dzieli uprawa roli?
6. Co iest za robota ogrodnika w ogrodzie?
7. Za staraniem i pracą ogrodnika co się rodzi w ogrodach?
8. Jakim sposobem wyrasta drzewo z ziemi i iak zowiemy iego części?
9. Jak się dzielą drzewa?
10. Które drzewa nazywamy owocowemi, a które nieowocowemi?
11. Co czyni oracz maiąc uprawiać rolę?
12. Gdy zboże dorośnie, co z nim czynią rolnicy?
13. Co z zbożem czynią z zwiezionym do stodoł albo do Gumien?
14. Kosiarz po co wychodzi z kosą na łąkę?
15. Czy wszystkie zboża iednakim sposobem rosną?

IV.

Początki Arytmetyki były pokazowane z Xiążki Elementarney o liczbie prostey, to iest: liczbowaniu, dodawaniu, odciąganiu, mnożeniu i dzieleniu począwszy od Rozdziału pierwszego, aż do Rozdziału siodmego, stosuiąc przykłady do rzeczy potrzebnych i w codziennym używaniu będących.

Z JĘZYKOW.

Z FRANCUZKIEGO i NIEMIECKIEGO.

Z języka Francuzkiego *poczynaiący* gotowi ſą dać dowod z czytania po Francuzku z należytym ſłów wymawianiem; potym z Deklinacyi, Konjugacyi, i Konſtrukcyi początkowey tego języka; nakoniec mówić będą z pamięci niektóre Maxymy Moralne, bayki Fedra, i tłómaczyć cokolwiek z Francuzkiego na Polſki, lub z Polſkiego na język Francuzki.

Poſtępuiący zaś odpowiedzą na pytania z materyi następuiącey.

PREMIER EXERCICE
DE LANGUE FRANCOISE.

CONTINUATION DE L'HISTOIRE UNIVERSELLE.

EPOQUE SIXIÉME.

Depuis 1502 av. J. C. jusqu'à 1064 — 1088. av. J. C.

HISTOIRE SACRÉE.

I. Idée générale de l'Histoire Ste. depuis le passage de la mer rouge en 1502. jusqu'à l'établissement de la Royauté chez les Hébreux en 1064.

II. Voyage des Hébreux dans le desert, sous la conduite de Moïse.

1mo. Ce que Dieu fait en leur faveur pour appaiser leurs plaintes.

2do. Leur séjour aux pieds du mont Sinaï, par quoi il est remarquable?

3tio. Continuation du voyage jusqu'à la mort de Moïse.

HISTOIRE GRÉQCUE.

I. Idée générale de l'Histoire Gréque depuis l'établissement des Colonies Orientales vers l'an 1502 jusqu'à l'abolition de la Royauté chez les Athéniens en 1088.

II. Etat de la Gréce...

1mo. Par rapport au caractère de ses habitans.

2do. Par rapport à l'Agriculture.

3tio. Par rapport à la Religion.

4to. Par rapport aux Jeux, aux Spectacles.

1462.

Les Hébreux sous Josué.

III. Josué met les Hébreux en possession de la terre de Canaan.

IV. Mort de Josué & ses suites jusqu'à l'établissement de la judicature.

V. Ce qu'ont fait les principaux juges depuis Othoniel jusqu'à Gédéon....

VI. Et depuis Gédéon jusqu'à Samuel....

VII. Fin de la Judicature, Etablissement de la Royauté chez les Juifs en 1064.

1462 environ.

Siécle d'Egée, Tems Héroiques.

III. Les principaux Rois ou Héros de la Gréce, depuis Egée jusqu'à la guerre de Troye & ce qu'ils ont fait de plus mémorable.

IV. Expédition des Argonautes, ou conquête de la toison d'or,... Ce que c'étoit que cette toison, *1mo.* Selon la fable; *2do.* Selon l'Histoire.

V. Premiere guerre de Thèbes ou expédition des *sept Chefs* devant cette Ville. Son Origine & les suites.

Seconde guerre de Thèbes par les *Epigones*; Quel en fut le succès?

VI. Guerre de Troye.

1mo. Etat de la Ville & du Royaume de Troye, lorsque cette guerre commença.

2do. Siége & prise de cete Ville.

3tio. Quel fut le sort des Grecs à leur retour?

4to. Quel fut le sort des Troyens après la prise & la ruine de leur Ville?

VII. Ce qui arriva en Gréce depuis la prise de Troye en 1282 jusqu'à l'abolition de la Royauté chez les Athéniens en 1088.

SECOND EXERCICE.

QUELQUES PENSÉES MORALES,

QUI ONT SERVI DE MATIERE DE COMPOSITIONS.

I.

Quelques actions d'éclat suffisent-elles pour nous conduire à la vraie gloire?

II.

Que doit-on penser de celui, qui, pour acquérir de la gloire, ne désire que la guerre?

III.

Que faut-il faire, lorsqu'on reçoit une injure?

IV.

Quelles sont les suites de la corruption des moeurs dans une Nation?

V.

Qu'est-ce que l'Oisiveté?

VI.

Qu'el est le trait propre, qui caractérise un honnête homme?

VII.

Quel est l'homme véritablement libre?

VIII.

Qu'est-ce qui rend l'homme parfaitement heureux?

IX.

Qu'elle étoit la pensée de Solon sur le bonheur des hommes?

X.

Quelle idée se formoient les Anciens de la Philosophie?

XI.

Qu'est-ce qui rend pour l'ordinaire les hommes bons ou méchans?

XII.

En quoi consiste le veritable héroïsme ou la vraie grandeur d'ame?

XIII.

Les hommes sont-ils égaux entr'eux?

XIV.

Quelle obligation particulière les Grands ont-ils de donner bon exemple?

XV.

Quelle est la science la plus nécessaire à l'homme?

XVI.

Par quel moyen pouvons nous mériter une vraie & solide estime?

XVII.

Quel est l'empire de la vertu, & par quel moyen peut-on s'en rendre l'exercice facile?

XVIII.

Que devons-nous penser de la prudence des sages du monde?

XIX.

Pensée de Sénéque sur l'Yvrognerie?

KLASSA niżſza Niemieckiego języka da dowod rocznego poſtępku z Pytań naſtępuiących. I. *O należytym wymawianiu.* Które zgłoſki koniecznie długo wymawiać należy, a które krótko? ktòre ſłowa czyli rzeczowniki w wymawianiu ſą niepewne i kiedy takowe krótko, a kiedy długo wymawiaią ſię? które zgłoſki na końcu ieſzcze ſą wątpliwe. i niepewne. II. *O Konſtrukcyi czyli ułożeniu Grammatycznym.* Co Niemcom uważać należy względem przymiotnikow, i czyli te tym ſpoſobem zażywane być mogą, iak w Polſkim lub innym języku? Co Niemcy uważaią względem przyſłówków, i czyli te we wſzyſtkich trybach na iednym bydź mogą mieyſcu. Bayki i Naukę Moralną z Grammatyki czytać, na język Polſki tłómaczyć, i każdą część mowy, z okazaniem reguł, wykładać będą.

Uczniowie Lekcyi wyżſzey gotowi ſą odpowiedzieć na naſtępuiące pytania. 1. Jakie ſą znaki powſzechne, a iakie ſzczegulne, ktòrych Niemcy używaią w piſaniu? 2. Słowa pochodne iak ſię piſzą? 3. Chcąc wiedzieć iak ſię ſłowa początkowe piſać powinny co trzeba uważać? 4. Sa-

mogłoska ŋ czy tylko na końcu kładzie ſię, czy też może i we śrzodku i kiedy? 5. Jaka zachodzi różnica między ſłowami iednakowo wymawiaiącemi ſię, a różne znaczenie maiącemi? 6. Wielorakie ſą ſłowa ſkładane? 7. Przekładanie odłączaiące ſię, czy we wſzyſtkich czaſach, i trybach może być oddzielone, czy tylko w niektòrych? 8. Po czym poznawać ſłowa trzecioſobne, czy zawſze partykuły man i es kładą ſię przed ſłowem? czy może ſię opuſzczać partykuła es, i kiedy? które ſłowa miaſto czaſu przeſzłego dokonanego mogą ſię kłaść przez tryb bezokoliczny? 9. Słowa poſiłkuiące kiedy ſię kładą po inſzych ſłowach na ſamym końcu Peryodu, a kiedy na ſamym początku Peryodu? imiona przymiotne zkąd pochodzą, i kiedy tracą ſwoie zachęcenie?

Nadto tłòmaczyć będą Telemaka Kſiąg cztery, liſty *Gellerta*, lub cokolwiek im zadano będzie tak z Niemieckiego ięzyka na Oyczyſty, iako też z Oyczyſtego na Niemiecki, nakoniec niżſzey i wyżſzey lekcyi Uczniowie ukażą formowany od ſiebie Charakter Niemiecki.